بررسی نگرش و میزان آگاهی جامعه پزشکی شهر سنندج در مورد داروهای گیاهی و تجویز آنها

دکتر نجم‌الدین صنوبر طاهائی[۱]، **دکتر کیومرث رشیدی**[۲]، **محمد صالح هژیر**[۳]

۱- دکترای داروسازی و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان (مؤلف مسئول) naydin_tahaei@yahoo.com

۲- PhD میکروبیولوژی و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان

۳- کارشناس ارشد تغذیه و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان

چکیده

زمینه و هدف: طب گیاهی یکی از رایجترین روش‌های درمان در پزشکی تکمیلی یا غیر متعارف (alternative) می‌باشد. با توجه به روند رو به رشد استفاده از پزشکی غیر متعارف و طب گیاهی در جوامع مختلف، سنجش آگاهی قشرهای مختلف جامعه حائز اهمیت می‌باشد. لذا این مطالعه با هدف تعیین نگرش و میزان آگاهی جامعه پزشکی شهر سنندج در مورد داروهای گیاهی و تجویز آنها در سال ۱۳۸۰ انجام شد.

روش بررسی: این مطالعه یک مطالعه مشاهده‌ای و از نوع توصیفی- تحلیلی (cross sectional) بود. جامعه آماری شامل پزشکان، داروسازان، ماماها و دندانپزشکان مطب‌دار در شهر سنندج بود. روش انتخاب نمونه به صورت سرشماری با استفاده از لیست موجود در معاونت درمان، و حجم نمونه ۲۸۴ نفر بود. جمع‌آوری داده‌ها توسط پرسشنامه کتبی انجام شد و تحلیل آنها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS .win و آزمون آماری x^2 انجام گردید.

یافته‌ها: بر اساس نتایج این پژوهش ۵۲/۲ درصد جامعه آماری دارای نگرش مثبت نسبت به تجویز گیاهان دارویی بودند. ۲۳/۵ درصد از آگاهی ضعیف، ۲/۲۲٪ آگاهی متوسط، ۳۷/۲٪ آگاهی خوب و ۱۶/۷ درصد آگاهی بسیار خوب در زمینه داروهای گیاهی و تجویز آنها برخوردار بودند. ۸۱/۴٪ از جامعه مورد مطالعه اقدام به تجویز حداقل یکی از گیاهان دارویی نموده بودند. بین میزان آگاهی جامعه آماری و شغل رابطه معنی‌داری وجود داشت، بطوریکه بیشترین آگاهی مربوط به داروسازان و کمترین آگاهی مربوط به ماماها بود (p=۰/۰۰۱). بین شغل و اقدام به تجویز داروهای گیاهی رابطه معنی‌داری وجود داشت (p=۰/۰۵). دارو سازان با ۹۴/۱٪ و پزشکان عمومی با ۸۱٪ بیشترین میزان تجویز را داشته‌اند.

نتیجه‌گیری: طبق یافته‌های این مطالعه، جامعه پزشکی شهر سنندج آگاهی متوسط و نگرش مثبتی نسبت به استفاده از گیاهان دارویی در درمان بیماران داشتند، لذا برگزاری کارگاه و سمینارها در جهت ارتقاء سطح آگاهی جامعه پزشکی، گنجاندن موضوع طب سنتی در دروس دانشجویان پزشکی و همچنین تأسیس داروخانه داروهای گیاهی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

کلید واژه‌ها: داروهای گیاهی، پزشکی تکمیلی، آگاهی، نگرش

وصول مقاله: ۸۵/۷/۱۰ اصلاح نهایی: ۸۵/۷/۲۰ پذیرش مقاله: ۸۵/۷/۲۲

مقدمه

پزشکی تکمیلی alternative medicine یا غیر متعارف مواردی از اصول تشخیصی و درمانی اتلاق می‌شود که به طور عمده، خارج از حوزه آموزش و ارایه خدمات بهداشتی متعارف وجود دارد. کاربرد درمان غیر متعارف برای هر دو منظور درمانی و مراقبتهای بهداشتی، امروزه در تمام جوامع بطور گسترده‌ای مورد استفاده

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

قرار می‌گیرد. در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ این اصول به عنوان جایگزینی برای مراقبتهای بهداشتی متعارف ارایه گردیده و به همین دلیل به عنوان پزشکی جایگزین شناخته شدند (۵-۱).

جامع‌ترین تحقیق انجام شده در بریتانیا در مورد استفاده از پزشکی غیر متعارف نشان داد که در سال ۱۹۳۳، ۳۳٪ مردم نوعی از پزشکی غیر متعارف را به کار برده بودند، که این آمار در کشور استرالیا ۴۶٪ و ایالات متحده آمریکا ۳۴٪، بلژیک ۷۵٪، فرانسه ۴۹٪، هلند ۱۸٪ و آلمان ۲۰ تا ۳۰ درصد بوده است، که اهمیت این مواد را در درمان و بهداشت مردم مشخص می‌سازد (۶).

در برخی ازکشورها از جمله انگلستان ۱۶٪ از پزشکان عمومی به ارائه خدمات پزشکی غیرمتعارف اشتغال دارند (۷). تحقیق انجام شده در سال ۱۹۹۵ نشان داد که ۴۰٪ از پزشکان عمومی نوعی از درمانهای غیرمتعارف را در اختیار بیمارانی که در چهار چوب National(NHS health system) به ایشان مراجعه کرده بودند قرار می‌دادند و به خاطر این خدمات از NHS حقوق دریافت می‌نمودند (۸).

طبق آمار سازمان جهانی بهداشت ۱۸٪ از جمعیت جهان از ترکیبات گیاهی برای درمان استفاده می‌کنند که این آمار در کشورهای توسعه نیافته بالاتر از کشورهای توسعه یافته است. طبق آمار سال ۱۹۹۷ بالغ بر ۲۲ میلیارد دلار صرف گیاهان دارویی شده که از این رقم ۵۰٪ مربوط به داروهای بدون نیاز به نسخه (over the counter) OTC بوده است. بازار جهانی گیاهان دارویی در سال ۲۰۰۲ رقمی بالغ بر ۳۰ میلیارد دلار بوده است که حدود ۲۰٪ بازار کل دارویی دنیا را تشکیل می‌داد (۹).

همچنین تصور مردم از بی‌عارضه بودن داروهای گیاهی و عدم آگاهی از تداخلات دارویی و آثار جانبی آنها موجب مصرف نامناسب این ترکیبات شده است. از این نظر آگاهی کادر پزشکی و پیرا پزشکان از اولویت ویژه‌ای برخوردار است که سایر مطالعات نیز بر این امر تاکید دارد (۱۴-۱۰). با تأکید بر این مطلب که نگرش و آگاهی جامعه پزشکی در زمینه داروهای گیاهی و تجویز آنها بسیار اهمیت دارد و با عنایت به سابقه تاریخی تولید و مصرف گیاهان دارویی در کشور ایران، این تحقیق با هدف سنجش نگرش و آگاهی جامعه پزشکی شهرستان سنندج در زمینه تجویز و مصرف داروهای گیاهی انجام شد.

روش بررسی

این مطالعه یک مطالعه مشاهده‌ای و از نوع توصیفی- تحلیلی (cross sectional) بود. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه پزشکان عمومی و متخصص، دندانپزشکان، داروسازان و ماماهای مطب دار و به عبارتی جامعه پزشکی شهر سنندج در سال ۱۳۸۰ بود که لیست آنها از طریق معاونت درمان دانشگاه علوم پزشکی کردستان اخذ گردید.

روش انتخاب نمونه در این مطالعه به صورت سرشماری بوده و حجم نمونه ۲۸۴ بود، که ۳۹ نفر از آنان از شرکت در طرح خودداری نمودند. ابزار گردآوری داده‌ها به صورت پرسشنامه کتبی بوده و جمع‌آوری آن‌ها نیز با توجه به آخرین آمار جامعه پزشکی شهر سنندج و اسامی و آدرس محل کار آنها و مراجعه مستقیم به محل کار این افراد توسط پرسشگران صورت پذیرفت. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS. win و بکارگیری آمار توصیفی و

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

تست‌های تحلیلی نظیر آزمون آماری x^2 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

بر اساس نتایج این تحقیق از مجموع ۲۸۴ نفر که در طرح شرکت داشتند ۶۱/۲٪ دارای مدرک دکتری عمومی، ۳۰/۲٪ دکترای تخصصی، ۸/۲٪ کارشناسی، ۰/۴٪ دارای مدرک کارشناسی ارشد بودند. ۶۹/۸٪ از جامعه آماری را مردان و ۳۰/۲٪ را زنان تشکیل می‌دادند. ۴۱٪ از جامعه مورد مطالعه سابقه کاری کمتر از ۵ سال و ۱/۹٪ سابقه کاری بیشتر از ۳۰ سال داشتند. ۵۲/۲٪ جامعه آماری، نسبت به گیاهان دارویی و تجویز آنها نگرش مثبت و ۴۱٪ در این مورد بی‌نظر بودند. هم چنین بر اساس این پژوهش ۸۱/۴٪ از جامعه آماری در سال ۸۰ اقدام به تجویز داروهای گیاهی نموده بودند (جدول ۱)، که ۶۴٪ دارای تجویز کم و ۱/۵٪ دارای تجویز زیاد بودند.

جدول ۱: توزیع فراوانی اقدام به تجویز داروهای گیاهی توسط جامعه پزشکی شهر سنندج برای درمان

اقدام به تجویز داروهای گیاهی	فراوانی	درصد
بلی	۱۹۷	۸۱/۴
خیر	۴۵	۱۸/۶
جمع	۲۴۲	۱۰۰

یافته‌ها نشان داد ۷۹/۴٪ از جامعه مورد بررسی معتقد به استفاده منطقی از گیاه درمانی در سیستم بهداشت و درمان کشور بودند. با توجه به یافته‌های مطالعه ۴۷/۷٪ نمونه‌ها ارجحیت تجویز داروی گیاهی را در مقایسه با داروی شیمیایی با عوارض یکسان ذکر کرده بودند (جدول ۲).

جدول ۲: توزیع فراوانی ارجحیت تجویز داروهای گیاهی به داروهای شیمیایی با اثرات و عوارض یکسان در درمان بیماران

ارجحیت تجویز	فراوانی	درصد
داروهای شیمیایی	۵۳	۲۲/۵
داروی گیاهی	۱۱۲	۴۷/۷
فرقی ندارد	۷۰	۲۹/۸
جمع	۲۳۵	۱۰۰

در زمینه آگاهی در مورد داروهای گیاهی، نتایج نشان داد که ۱۶/۷٪ دارای آگاهی بسیار خوب، ۳۷/۲٪ دارای آگاهی خوب و ۲۲/۲٪ دارای آگاهی متوسط و ۲۳/۵٪ دارای آگاهی کم نسبت به شناسایی و تجویز داروهای گیاهی بودند (جدول ۳).

جدول ۳: توزیع فراوانی میزان آگاهی جامعه پزشکی سنندج در رابطه با داروهای گیاهی

میزان آگاهی	فراوانی	درصد
ضعیف	۵۲	۲۳/۵
متوسط	۴۹	۲۲/۲
خوب	۸۳	۳۷/۶
بسیار خوب	۳۷	۱۶/۷
جمع	۲۲۱	۱۰۰

بین شغل و اقدام به تجویز داروهای گیاهی رابطه معنی‌داری وجود داشت ($p<0/05$) بطوریکه داروسازان با ۹۴/۱٪ و پزشکان عمومی با ۸۱٪ بیشترین و دندانپزشکان با ۶۵/۲٪ کمترین میزان تجویز را داشتند. همچنین بین میزان آگاهی و شغل ارتباط معنی داری وجود داشت ($p<0/01$) بطوریکه داروسازان با ۵۱/۶٪ بیشترین آگاهی و دندانپزشکان با ۵/۲٪ کمترین میزان آگاهی را در زمینه داروهای گیاهی داشتند.

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

بحث

بر اساس نتایج این پژوهش ۵۲/۲٪ از جامعه آماری نسبت به کاربرد گیاهان دارویی و تجویز آنها نگرش مثبت داشته‌اند که این امر بیش از پیش نیاز به توجه هر چه بیشتر در این زمینه و فراهم آوردن امکانات آموزشی و پژوهشی را مورد تأکید قرار می‌دهد (۱۴-۱۲). در این مطالعه ۸۱/۴٪ جامعه پزشکی شهر سنندج اقدام به تجویز حداقل یکی از اقلام داروهای گیاهی نموده بودند که آمار آن نسبت به کشورهای فرانسه (۳۱٪)، دانمارک (۱۲٪) بیشتر می‌باشد (۵). علت این امر می‌تواند مربوط به رشد و گسترش صنایع تولید داروهای شیمیایی در آن کشورها و توجه کمتر به تبلیغ و ارتقاء آگاهی در زمینه داروهای گیاهی باشد.

۷۹/۴٪ از جامعه آماری ورود منطقی گیاه درمانی سنتی به سیستم بهداشت درمان کشور را الزامی دانسته‌اند که بیانگر درک مناسب جامعه پزشکی در مورد لزوم استفاده از داروهای گیاهی در سیستم بهداشتی کشور می‌باشد. امروزه توجه خاصی نسبت به گسترش و تجویز داروهای گیاهی در بعضی از کشورها صورت می‌گیرد بطوریکه در انگستان ۴۰٪ از پزشکان نوعی از پزشکی غیرمتعارف را در اختیار بیمارانی که در چهار چوب NHS به ایشان مراجعه نموده‌اند قرار داده‌اند و ۷۰٪ آنان به خاطر این خدمات از NHS حقوق دریافت کرده‌اند (۸). در حال حاضر استفاده از داروهای گیاهی در سطح کشور سیر صعودی دارد و ۵۴/۷٪ جامعه آماری نیز به این توسعه تأکید داشته‌اند. لذا با عنایت به استفاده فراوان از پزشکی غیرمتعارف و استفاده از گیاهان دارویی به نظر می‌رسد که توجه به آموزش پزشکی متعارف و آموزش دانشجویان پزشکی و داروسازی و ایجاد سیستم‌های نظارتی در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد.

با توجه به نتایج این مطالعه بین میزان آگاهی و شغل ارتباط معنی‌داری وجود دارد، ($p<0/01$) بطوریکه داروسازان با ۵۱/۶٪ بیشترین آگاهی و دندانپزشکان با ۵/۲٪ کمترین میزان آگاهی را نسبت به گیاهان داروئی داشتند؛ همچنین بین میزان اقدام به تجویز و شغل، داروسازان با ۹۴/۱٪ و دندانپزشکان با ۶۵/۲٪ بترتیب بیشترین و کمترین اقدام به تجویز را داشتند که این نکته می‌تواند مورد توجه مسئولین آموزشی دانشگاه علوم پزشکی جهت در نظر گرفتن برنامه‌های آموزشی به صورت سمینار، کارگاه، کنفرانس و گنجاندن دروس مربوط به فارماکوگنوزی برای دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی، قرار گیرد. همچنین ۶۱/۲٪ جامعه پزشکی و پیراپزشکی تمایل خود را نسبت به مشارکت در طرحهای تحقیقاتی و شرکت در کلاسهای باز آموزی جهت آشنایی با عوارض و خواص داروهای گیاهی مورد تاکید قرار دادند.

نتیجه‌گیری

با توجه به آگاهی کم جامعه آماری (۲۳/۵٪ از جامعه آماری آگاهی ضعیف، ۲۲/۲٪ آگاهی متوسط و ۳۷/۲٪ آگاهی خوب، ۱۶/۷٪ آگاهی بسیار خوب) لزوم تأسیس مراکز آموزشی و تحقیقی در خصوص داروهای گیاهی ضروری است.

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]

References

1. Cushman LF, Wade CM, Kalmuss D, Chao M. Race/Ethnicity and women's use of complementary and alternative medicine in the United States: results of a national survey. Am J Public Health 2006; 96: 1236-1242.
2. Lee SS, Zhang W, Li Y. The antimicrobial potential of 14 natural herbal dentifrices: Results of an in vitro diffusion method study. Journal of the American Dental Association 2004; 135: 1133-1141.
3. Azaizeh H, Ljubuncic P, Portnaya I, Said O, Cogan U, Bomzon A. Fertilization-induced changes in growth parameters and antioxidant activity of medicinal plants used in traditional Arab medicine. ECAM 2005; 2: 549-556.
4. Rampes H, Sharples F, Naragh S, Fisher P. Introducting complementary medicine into the medical curriculum. J Soc Med 1997, 96: 19-22.
5. Eisenberg DM, Davis RB, Ettner SL, Appel S, Wilkey S, Van Rompay M and et al. Trends in alternative medicine use in the United States, 1990-1997. Results of a follow-up national survey. JAMA 1998; 280: 1569-1575.
6. Zollman C, Andrew V. Complementary medicine and the patient. BMJ 1999; 319: 1486-1489.
7. Zollman C, Vickers A. ABC of complementary medicine: complementary medicine and the doctor. BMJ 2000; 319(7224): 1558-61.
8. British Medical Association. Complementary medicine-new approaches to good practice. Oxford: Oxford University Press; 1993: 245-253.
9. Raskin L, Ribnicky DM, Komarnytsky S, Lilic N, Poulev I, Borisjuk N and et al. Plants and human health in the twenty-first century. Trends in Biotechnol 2002; 20: 522-31.
10. Thomas K, Fall M, Parry G, Nichol J. Access to complementary medicine via general practice, Br J Gen Pract. 2001; 51(462): 25-30.
11. Rampes H, Sharples F, Maragh S, Fisher P. Introducing complementary medicine into the medical curriculum. J Roy Soc Med 1997; 90: 19-22.
12. Morgan DR, Glanville H, Mars S, Vera V. Education and training in complementary and alternative medicine: a postal survey of UK universities, medical schools and faculties of nurse education. Complement Ther Med 1998; 6: 64-70.
13. Furnham A. Attitudes to alternative medicine: a study of the perceptions of those studying orthodox medicine. Complement Ther Med. 1993; 1: 120-126.
14. General Medical Council. Tomorrow's doctors. Recommendations on undergraduate medical education. London: GMC; 1993.

[Downloaded from sjku.muk.ac.ir on 2026-10-31]